

Locatie 'Tolakkerweg' te
Maartensdijk, gemeente De Bilt.
Een bureauonderzoek.

STAR 270
2010

E. Jacobs & H.W. van Klaveren

Colofon

Opdrachtgever
Movares Nederland bv

Datum
maart 2010

Versie
definitief

Auteurs
E. Jacobs & H.W. van Klaveren

Bestandsnaam
09059.bureauonderzoek.def.wpd

Projectcode Jacobs & Burnier
09059

ISBN-nummer
978-90-8762-162-9

Jacobs & Burnier
archeologisch projectbureau

adres
Veemarkt 186
1019 DG Amsterdam

telefoon
020 - 4637300

fax
020 - 4637277

e-mail
info@jacobs-burnier.nl

Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau V.O.F. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens	1
1. Inleiding	2
2. Onderzoeksopdracht en werkwijze	3
3. Onderzoeksgebied	4
3.1 Afbakening onderzoeksgebied	4
3.2 Huidige en toekomstige situatie plangebied	4
4. Landschappelijke en aardwetenschappelijke context	5
4.1 Huidig grondgebruik	5
4.2 Geologische, geomorfologische en bodemkundige kenmerken	5
5. Historisch gebruik en bekende archeologische waarden	7
5.1 Historisch gebruik	7
5.2 Bekende archeologische en cultuurhistorische waarden	9
6. Verwachte archeologische waarden	11
7. Advies	13
Literatuur	14
Verantwoording	15
Afbeeldingen	15
Bestanden	15

Jaren	Archeologische perioden		Geologische perioden
1500	Nieuwe tijd		H O L O C E E N
450 na Chr.	Middeleeuwen	Laat	
		Vroeg	
12 voor Chr.	Romeinse Tijd	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
800	IJzertijd	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
2000	Bronstijd	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
5300	Neolithicum	Laat	
		Midden	
8800	Mesolithicum	Vroeg	
		Laat	
		Midden	
		Vroeg	
voor 300.000	Paleolithicum	Laat	P L E I S T O C E E N
		Midden	
		Vroeg	

Archeologische perioden en aanvang tijdvakken in jaren

Administratieve gegevens

Opdrachtgever

Movares Nederland B.V.
Postbus 2855
3500 GW Utrecht
contactpersoon
Dhr. A. Marcelis
Tel.: 030 - 2655242

Uitvoerder

Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau
Veemarkt 186
1019 DG Amsterdam
contactpersoon
Dhr. E. Jacobs
Tel.: 020 - 4637300

Bevoegd gezag

Gemeente De Bilt
Afdeling Monumenten
Postbus 300
3720 AH Bilthoven
contactpersoon
Dhr. D. Kordelaar
Tel.: 030 - 2289411/549

Adviseur bevoegd gezag

Milieudienst Zuid-Oost Utrecht
Laan van Vollenhove 3211
3700 AR Zeist
contactpersoon
Drs. P. de Boer
Tel.: 030 - 6999500

Locatie

gemeente

De Bilt

plaats

Maartensdijk

toponiem

Tolakkerweg

kadaster

gemeente Maartensdijk, sectie A, nummers 1926, 2144, 2145, 2203, 2405, 2508, 2511, 2523, 2525, 2526, 2560, 2561 en 2585

Kaartblad

31F

Coördinaten

NW 139.855 / 463.517

NO 139.924 / 463.487

ZO 139.887 / 463.394

ZW 139.813 / 463.407

Archisnummers

meldingsnr.: 38458

onderzoeksnr.: 29120

J&B-projectcode

09059

1. Inleiding

In opdracht van Movares Nederland B.V. is ten behoeve van de locatie 'Tolakkerweg' te Maartensdijk, gemeente De Bilt, provincie Utrecht in december 2009 door Jacobs & Burnier archeologisch projectbureau een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd (afb. 1 & 2).

Aanleiding voor het onderzoek vormt de voorgenomen ontwikkeling van de locatie, waarbij een deel van de huidige bebouwing gesloopt zal worden, gevolgd door de aanleg van nieuwbouw.

Door het bevoegd gezag is, in het kader van de voorgenomen ontwikkeling, een archeologisch (voor)onderzoek verplicht gesteld.

Het voorliggende rapport beschrijft de resultaten van het naar aanleiding hiervan uitgevoerde bureauonderzoek.

2. Onderzoeksopdracht en werkwijze

Doel van het uitgevoerde bureauonderzoek betreft het aan de hand van bestaande bronnen verwerven van inzicht in de binnen het plangebied aanwezige bekende of verwachte archeologische waarden. Tevens is het bureauonderzoek gericht op het verkrijgen van inzicht in de geologische, geomorfologische en bodemkundige opbouw van het gebied.

Bij het uitvoeren van het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van de door de opdrachtgever verstrekte informatie, de Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht (Blijdenstijn 2005), gegevens uit het Archeologisch Informatiesysteem (Archis II), het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) en relevante literatuur. Tevens is contact gezocht met de provincie Utrecht en Landschap Erfgoed Utrecht.

Aan de hand van de verkregen gegevens is een gespecificeerde verwachting opgesteld, op basis waarvan een advies geformuleerd is met betrekking tot de eventuele noodzaak van vervolgonderzoek.

In overeenstemming met de in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.1 (KNA 2006) genoemde specificaties is het onderzoek bij Archis II aangemeld en zijn de resultaten geregistreerd onder onderzoeksnummer 29120.

3. Onderzoeksgebied

3.1 Afbakening onderzoeksgebied

Het plangebied betreft de percelen die kadastraal geregistreerd staan als gemeente Maartensdijk, sectie A, nummers 1926, 2144, 2145, 2203, 2405, 2508, 2511, 2523, 2525, 2526, 2560, 2561 en 2585.

Deze zijn ten westen van de historische dorpskern van Maartensdijk gelegen en worden daarvan gescheiden door de snelweg A27 en de spoorlijn van Utrecht naar Hilversum. Het plangebied zelf wordt begrensd door de Tolakkerweg aan de westzijde, de Industrieweg in het noorden, een fietspad aan de oostzijde en de Dorpsweg in het zuiden. De omvang van het plangebied bedraagt circa 1,0 ha (afb. 2.1).

In het kader van de bureaustudie is evenwel ook het gebied in een straal van circa 1,5 km rondom het plangebied bestudeerd. Het onderzoeksgebied is derhalve groter dan het plangebied.

3.2 Huidige en toekomstige situatie plangebied

De locatie is op dit moment voor het overgrote deel voorzien van bebouwing. In de noordelijke helft van het plangebied staan diverse gebouwen, waaronder woningen en bedrijfspanden. In de zuidwest hoek bevindt zich het voormalige gemeentehuis van Maartensdijk en in de zuidoost hoek voormalige schoolgebouwen (afb. 2.1).

De voorgenomen ontwikkeling omvat de sloop van het overgrote deel van de bestaande bebouwing behalve het voormalige gemeentehuis en de schoolmeesterswoning.

Na sloop zullen aan de noord- en westzijde een gebouw met 24 startersappartementen en een gebouw met 18 zorgappartementen alsook tweevrijstaande woningen aangelegd worden (afb. 2.2).

Informatie over de exacte diepte tot waarop grondversturende activiteiten zullen plaatsvinden, is op dit moment nog niet bekend. Vaststaat wel dat geen van de beide appartementencomplexen onderkelderd zal worden. Voor aan te leggen nutsleidingen zullen de hiervoor gebruikelijke dieptes aangehouden worden.

4. Landschappelijke en aardwetenschappelijke context

4.1 Huidig grondgebruik

Het plangebied bevindt zich aan de westzijde van de bebouwde kom van Maartensdijk en is grotendeels voorzien van bebouwing. Het resterend deel van het terrein is voorzien van oppervlakteverharding en groen.

NAP-hoogte maaiveld: 1,3 tot 1,8 m + NAP (www.ahn.nl)
Grondwatertrap: III (Archis II)

4.2 Geologische, geomorfologische en bodemkundige kenmerken

Het plangebied bevindt zich op de overgang van het Hollands-Utrechtse veengebied naar het Utrechts-Gelders zandgebied. In deze zone kunnen pleistocene afzettingen op geringe diepte onder het maaiveld voorkomen.

De diepere ondergrond binnen het plangebied wordt gevormd door de westelijke flank van een stuwwal van pleistocene ouderdom. De stuwwallen vormen een complex geologisch geheel en ontstonden in de voorlaatste IJstijd, circa 150.000 tot 120.000 jaar geleden. In deze periode reikte het landijs slechts tot halverwege Nederland. Doordat vanuit het dikke landijspakket enkele gletsjertongen via de rivierdalen relatief snel en sterk eroderend naar het zuiden stroomden, globaal tot aan de lijn Haarlem-Nijmegen, werden enerzijds diepe bekkens uitgeschuurd en anderzijds werden de randen van de bekkens opgedrukt tot stuwwallen. Waar de stuwwallen doorbroken werden door smeltwater van gletsjers, werden zogenaamde sandrs gevormd (Berendsen 2000). Volgens de lithostratigrafische indeling van De Mulder et al. (2003) behoren de periglaciaire afzettingen tot de Formatie van Drenthe.

In de laatste ijstijd, het Weichselien, bereikte het landijs Nederland niet. Wel heerste er een koud en droog klimaat, waardoor er nagenoeg geen vegetatie aanwezig was en er sprake was van een poolwoestijn. Als gevolg hiervan trad op grote schaal verstuiving op. Hierdoor werden grote hoeveelheden zand verplaatst die de oudere afzettingen afdekken en het oorspronkelijke reliëf maskeren. Dit dekzand bedekt als een 'deken' de oudere afzettingen en vormt de bovenkant van de pleistocene afzettingen. De dikte van het dekzand kan sterk variëren waardoor sprake kan zijn van grote reliëfverschillen. Zo is langs de randen van de stuwwallen het dekzand niet extreem dik en licht hellend afgezet. Dit zijn de zogenaamde gordeldekzandwelingen waarbij door de wind ruggen gevormd zijn in het dekzand. Deze ruggen hebben daarom overwegend een zuidwest-noordoost oriëntering. Volgens de lithostratigrafische indeling van De Mulder et al. (2003) behoren de dekzandafzettingen tot de Formatie van Bostel. In het daarop volgende Holoceen zijn de dekzandoppervlakken plaatselijk verstoven.

In het Holoceen vonden er geen belangrijke natuurlijke wijzigingen van het laat-glaciaire reliëf meer plaats. Onder invloed van een relatief sterke temperatuurstijging nam wel de vegetatie toe en erosie- en sedimentatieprocessen bleven voornamelijk beperkt tot de actieve beekdalen. In deze beekdalen werd op beperkte schaal veen, klei en zand afgezet, terwijl de flanken ervan plaatselijk geërodeerd kunnen zijn.

In laag gelegen gebieden waar het grondwater niet voldoende afgevoerd kon worden, werd veen gevormd. In het gebied tussen Vecht en Heuvelrug was dit vooral mosveen (Berendsen 2000). Volgens de lithostratigrafische indeling van De Mulder et al. (2003) behoort deze veenvorming tot het Hollandveen Laagpakket, Formatie van Nieuwkoop.

Het veengebied van de Vechtplassen wordt in het westen en zuiden begrensd door afzettingen van holocene rivierarmen, die behoren tot de delta van de Rijn. Circa 4000 jaar geleden werd de Vecht gevormd, die de westelijke grens van het veengebied vormt. Volgens de lithostratigrafische indeling van De Mulder et al. (2003) behoren de rivierafzettingen tot de Formatie van Echteld.

Vanwege de ligging binnen de bebouwde kom is het plangebied niet geomorfologisch gekarteerd (Archis II, afb. 3.1). Op basis van vrijwel direct aangrenzende gebieden, die wel gekarteerd zijn, mag uitgegaan worden van een ligging in een vlakte van gedeeltelijk verspoelde dekzanden (2M9). Zowel ten (zuid)westen als ten (zuid)oosten is verder sprake van het voorkomen van dekzandruggen (3K14).

Op de bodemkaart (Archis II, afb. 3.2) is de locatie en directe omgeving gekarteerd als een laarpodzolgrond in leemarm of zwak lemig zand (eenheid cHn21-III). Podzolgronden zijn gronden waarin sprake is van een duidelijk herkenbare inspoelingslaag (B-horizon) en deze komen vooral op de zandgronden voor. De benaming laarpodzol is afgeleid van 'laar' en betekent, evenals 'loo', bos of open plek daarin en wordt in het bijzonder in de oudere ontginningen toegepast. Tevens wijst deze benaming erop dat het bij de ontginning van het landschap ontstane humeuze bovenlaag tussen de 0,30 en 0,50 m dik is.

Ten noordwesten en ten zuidoosten zijn terreinen aangegeven als zogenoemde 'hoge zwarte enkeerdgrond in leemarm of zwak lemig zand' (eenheid zEZ21-VI). Dergelijke gronden worden gekenmerkt door een dikke humeuze bovengrond en zijn ontstaan door eeuwenlange bemesting van de mineraalarme dekzandgronden met stalmest. Hierdoor ontstond geleidelijk een dik ophogingspakket.

Meer ten westen van het plangebied bevinden zich moerige podzolgronden met humushoudend zanddek en een moerige tussenlaag (eenheid zWp-II). Deze benaming wijst op de aanwezigheid van een venige tussenlaag en op een ontstaan onder relatief natte condities. Ten oosten van het plangebied, op een afstand van meer dan 800 m, is verder sprake van zogenoemde gooreerdgronden (eenheid pZn21-III). Bij dergelijke bodems is sprake van een donkere bovengrond en een zwakke of ontbrekende inspoelingshorizont. Ook deze bodems wijzen op vochtige condities aangezien 'goor' een vochtige laagte aanduidt.

5. Historisch gebruik en bekende archeologische waarden

5.1 Historisch gebruik

In het verleden werden veelal de hogere en drogere delen van het landschap, waaronder de dekzandruggen, door de mens als vestigingslocatie uitgekozen. Ook de in de omgeving van de onderzoekslocatie gelegen dekzandruggen zijn vermoedelijk al in het Laat Paleolithicum door de mens in gebruik genomen. Het beeld van deze prehistorische bewoning is evenwel fragmentarisch.

Sporen van paleolithische jagers-verzamelaars zijn tot op heden niet aangetroffen in de omgeving van het plangebied. Dit sluit niet uit dat zij wel aanwezig zijn. De materiele neerslag van jachtkampen bestaat op de zandgronden veelal uit niet meer dan een concentratie van vuursteen rond een haardplaats.

Op een afstand van 600 m of meer van het plangebied zijn zowel ten zuidoosten als ten noorden van het plangebied bij veldkarteringen vondsten aangetroffen die in de periode van het Mesolithicum-Neolithicum gedateerd kunnen worden, d.w.z. de overgang van jagers-verzamelaars naar sedentaire landbouwers (zie hoofdstuk 5.2).

Ook voor de boeren in het Neolithicum en de daarop volgende perioden vormden met name de flanken van de dekzandgebieden gewilde vestigingslocaties. Nederzettingen uit deze periode zijn in de omgeving van het plangebied niet bekend.

Sporen van nederzettingen en vondsten uit de perioden van de Bronstijd, IJzertijd, Romeinse Tijd en Vroege Middeleeuwen zijn in de omgeving van de onderzoekslocatie niet bekend. Waarschijnlijk hangt dit samen met een vernatting van het landschap waardoor tussen circa 2000 voor Chr. en 1000 AD veenvorming optrad en het gebied waar het plangebied deel van uitmaakt minder aantrekkelijk was voor bewoning.

De eerste historisch traceerbare bewoning dateert uit de Late Middeleeuwen. In het jaar 1122 werd namelijk de Kromme Rijn afgedamd bij Wijk-bij-Duurstede. Daardoor werd het mogelijk de Vecht te gebruiken als afwatering voor de ontginning van de aangrenzende veengebieden. Tussen 1125 en circa 1600 werd in vier of vijf 'slagen' al het veen tussen de Vecht en de Heuvelrug ontgonnen. De ontginning gebeurde daarbij vanuit het zuiden bij de Vecht richting het noorden. Dit was ook de richting van de percelering over het hele ontgonnen gebied, niet alleen op het veen, maar ook over de ondiep gelegen dekzandruggen en de laaggelegen zandgronden langs de flank van de stuwwal, waaronder het hier besproken plangebied.

De bewoning in de ontginningen was geconcentreerd op de opeenvolgende dwarskades in de vorm van boerderijlinten aan weerszijden van een kade met weg en wetering en verplaatste zich in stappen met de ontginning mee naar het noorden (Blijdenstijn 2005).

Maartensdijk zelf is gelegen in de ontginning 'Oostveen', waarmee het veengebied ten oosten van de Grote Vaart bedoeld wordt. Mogelijk betekende Oostveen echter eerst het hele veengebied ten oosten van de Vecht. De Grote Vaart en de Tolakkerweg vormen de grens van de ontginning 'Oostveen'. De Tolakkerweg, oorspronkelijk de Tolakkersteeg genaamd, is de oudste (middeleeuwse) weg van Utrecht naar Hilversum. Aan deze weg staat nog een tolhuis, waar tot 1954 tol geheven werd (o.a. brief Algemeen Rijksarchief nr. D.82 d.d. 11-03-1953 aan gemeente Maartensdijk).

Het dorp Maartensdijk ontstond pas na 1300, eerst alleen als dijk tijdens de vierde slag van de ontginning van Oostveen. Langs de dijk liep de Oostveense Vaart. In de vroege 15de eeuw verscheen langs de dijk bebouwing; zodoende heet de dijk nu Dorpsweg. De naam Oostveen werd vervangen door de naam (Sint) Maartensdijk. In 1555 werd Maartensdijk een zelfstandige parochie. De huidige dorpskerk wordt gedateerd tussen 1450 en 1600.

Frederik Schenck, bisschop van Utrecht, liet verder in de tweede helft van de 16de eeuw in Maartensdijk het jachtslot 'Toutenburg' aanleggen. In de 18de eeuw werd deze alweer afgebroken (Blijdenstijn 2005).

Na 1600 zijn in Maartensdijk diverse buitenplaatsen aangelegd, met name aan het oostelijke eind van het oorspronkelijke bewoningslint. In 1874 werd de spoorlijn van Hilversum naar Utrecht aangelegd en in de loop van de vorige eeuw nam de omvang van de bebouwing in zuidelijke richting sterk toe. In 2001 werden de toenmalige gemeenten Maartensdijk en De Bilt opgeheven en waaruit vervolgens de nieuwe gemeente De Bilt geformeerd werd.

Binnen het plangebied zelf bevindt zich het voormalige raadhuis van Maartensdijk, waarvan het oude gedeelte met adres 'Tolakkerweg 219' uit de periode tussen 1600 en 1625 dateert en is aangemerkt als een beschermd gebouwd Rijksmonument.

Op basis van informatie van het archief van de gemeente Maartensdijk was oorspronkelijk sprake van een boerderij, mogelijk met een luxe voorhuis, dat in de zomer kon dienen als landhuis voor een welgestelde bezitter uit de stad. Historische bronnen lijken verder aan te geven dat op een gegeven moment (een deel van) de boerderij ook in gebruik was als herberg en/of postiljon (informatie gemeente De Bilt).

In 1883 werd vanwege ruimtegebrek door het gemeentebestuur het voorhuis van de toenmalige eigenaar P. Meijers gehuurd om als gemeentehuis te dienen. Hiervoor werd door de eigenaar het voorhuis van het achterhuis, de boerderij zelf, gescheiden. Vanwege verder ruimtegebrek en het ontbreken van betere opties werd uiteindelijk in 1907 het besluit genomen om het voorhuis tot aan de scheidingsmuur 'tussen de tegenwoordige gelagkamer' daadwerkelijk te kopen van de weduwe Meijers. Gezien die omschrijving is dan het achterhuis c.q. boerderij (gedeeltelijk) in gebruik als herberg.

Na aankoop werd het gebouw grondig verbouwd, o.a. middels het vernieuwen van de kopgevels, het aanbrengen van een nieuwe bekapping en het afbreken van de buiten het gebouw gelegen toilet en aanleg van nieuwe toiletten binnen in het pand.

In 1923 brak vervolgens een brand uit in de hooiberg van de boerderij. Hierbij bleef het gemeentehuis gespaard, maar de boerderij zelf werd verwoest en moest herbouwd worden. In 1931 werd het gemeentehuis verder uitgebreid en in 1934 werd uiteindelijk ook de boerderij zelf aangekocht. Deze fungeerde vanaf 1956 als dependance van de afdeling Publieke werken. Uiteindelijk werd ook deze in 1978 gesloopt en vervangen door nieuwbouw.

Op een kaart van Blaeu uit 1657 is Maartensdijk wel aangegeven, maar zonder details. Met uitzondering van de kerk is geen bebouwing afgebeeld (afb. 4.1).

Ook een latere kaart van Du Roy, uitgegeven in 1743, is niet gedetailleerd genoeg om uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van bebouwing op de locatie (afb. 4.2).

Op de kadastrale minuut van 1811 - 1832 (afb. 4.3) is de boerderij plus bijbehorend voorhuis zichtbaar. Het gaat daarbij om een min of meer L-vormig gebouw waarvan het zuidelijk deel het voorhuis c.q. latere gemeentehuis betreft. De boerderij zelf is gelegen aan de noordzijde van het voorhuis en daar direct mee verbonden. Ten oosten van de hoofdgebouwen bevindt zich een schuur en hooiberg. De direct aangrenzende zone's ten noorden en oosten van de boerderij zijn onbebouwd.

Ook de Bonnekaart van circa 1900 laat bebouwing op de locatie zien, maar de kaart is niet duidelijk in de omvang en aard van de bebouwing (afb. 4.4).

Binnen het plangebied bevindt zich verder aan de zuidoostzijde een voormalige schoolmeesterswoning. In de bestaande bouwplannen blijft deze woning, die uit de vorige eeuw dateert, gespaard.

De bebouwing aan de noord- en westzijde, die geheel gesloopt zal gaan worden, bestaat uit in 1952 aangelegde bedrijfspanden en woningen. Volgens de huidige eigenaar van deze panden is de fundering daarvan ingegraven tot circa 0,8 m - mv en is plaatselijk sprake van kelders.

5.2 Bekende archeologische en cultuurhistorische waarden

Op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) is aan de locatie een lage verwachting ten aanzien van de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden toegekend. De IKAW is echter niet gebaseerd op bekende historische gegevens met betrekking tot bewoning, maar uitsluitend op de mogelijkheden die de ondergrond voor gebruik in het verleden bood. Zij gaat hiermee voorbij aan de aanwezigheid van een uit het begin van de 17de eeuw daterende boerderij op de locatie.

Op de Cultuurhistorische kaart, provincie Utrecht is aan de locatie geen archeologische verwachtingswaarde toegekend. Wel is het voormalige gemeentehuis van Maartensdijk als beschermd gebouwd Rijksmonument aangegeven. Tevens wordt vermeldt dat de locatie een hoge cultuurhistorische waarde heeft vanwege de in het gebied aanwezige laat-middeleeuwse strokenverkaveling. De historische kern van Maartensdijk, gelegen ten oosten van het plangebied, staat aangegeven als een zone van zowel cultuurhistorische als archeologische hoge waarde.

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) staat de historische kern van Maartensdijk eveneens aangegeven als monument van hoge archeologische waarde (nr. 2259). Het hier besproken plangebied valt daar echter buiten.

Voor het plangebied zelf staan binnen het Archeologisch Informatiesysteem (Archis II, december 2009) geen archeologische waarden geregistreerd. Wel worden binnen een straal van circa 1500 m van het plangebied diverse archeologische waarden genoemd (afb. 5). In het onderstaande worden deze kort besproken. De nummers tussen haakjes refereren daarbij aan de codes waaronder de gegevens in Archis II geregistreerd staan.

Zo is in het kader van onderhoud aan de A27/A1 een bureauonderzoek uitgevoerd voor het direct ten oosten van het plangebied gelegen trace van de A27 (meldingsnr. 35468). De resultaten hiervan zijn echter niet in Archis II opgenomen.

Op een afstand van resp. op 1800 m ten zuiden, 1400 m ten oosten en 1500 m ten zuidoosten van het plangebied is de aanwezigheid van aardewerk uit de periode van de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd, vooral vanaf circa 1400, gemeld (waarnemingen 12041, 12043 en 12045).

Circa 1400 m ten zuidoosten is een fragment van een laat neolithische vuurstenen bijl en een mogelijke vuurslag uit de Nieuwe tijd aangetroffen (waarneming 12042). Op circa 2 km ten zuidoosten van het plangebied is nog een uit de Nieuwe tijd daterende vuurslag aangetroffen (waarneming 12044).

Op een afstand van circa 2 km ten noordoosten van het plangebied wordt verder melding gemaakt van de vondst van een leistenen mal (waarneming 12040). Ook op een afstand van circa 500 m ten zuidoosten van het plangebied wordt nogmaals melding gemaakt van de vondst van een stenen mal uit de Nieuwe tijd (waarneming 26449 en 59490). Beide laatgenoemde meldingen betreffen waarschijnlijk een en dezelfde vondst die twee keer is ingevoerd.

Circa 1500 ten noorden wordt melding gemaakt van de vondst van een complete Neolithische stenen bijl (waarneming 43212). Herkomst, de exacte ligging van de vindplaats en het jaar van het vinden zijn echter twijfelachtig.

Een groter aantal vuursteenvondsten is bekend in het gebied direct ten zuidoosten en noordoosten van het plangebied. Het gaat daarbij om totaal bijna 50 fragmenten van vuurstenen werktuigen en afval uit de periode Mesolithicum - Neolithicum (waarneming 123176 t/m 123194). Deze vondsten zijn in 1995 aangemeld, maar zijn in de jaren daaraan voorafgaand gevonden tijdens archeologische veldkarteringen. Een groot aantal van deze vondsten zijn aangetroffen in een zone met een vergelijkbare bodemopbouw als het hier besproken plangebied, d.w.z. een vlakte van verspoeld dekzand. Wel moet daarbij opgemerkt worden dat de vondsten zich voor het merendeel aan de oostzijde van een aldaar gelegen dekzandrug concentreren en niet of nauwelijks op dezelfde lijn als het hier

besproken plangebied. Helaas kan op basis van de beschikbare gegevens niet bepaald worden of deze verspreiding van de vondsten gebaseerd op verschillen in de opbouw van de ondergrond of dat zij het gevolg is van de intensiteit en aard van tot op heden uitgevoerd archeologisch onderzoek.

6. Verwachte archeologische waarden

Op basis van de in de voorafgaande hoofdstukken gepresenteerde gegevens kan gesteld worden dat het plangebied gelegen is op de overgang van de hoger gelegen pleistocene zandgronden naar de lager gelegen holocene veen- en rivier-afzettingen.

Op basis van geomorfologische gegevens ligt het plangebied tussen twee dekzandruggen in, op een vlakte van verspoeld dekzand.

Bekend is dat de dekzandruggen al vanaf het Laat Paleolithicum door de mens in gebruik zijn genomen. Sporen van paleolithische jagers-verzamelaars zijn tot op heden niet aangetroffen in de omgeving van het plangebied. Dit sluit niet uit dat zij wel aanwezig zijn. De materiele neerslag van jachtkampen bestaat op de zandgronden veelal uit niet meer dan een concentratie van vuursteen rond een haardplaats.

Op een afstand van 600 m of meer van het plangebied zijn zowel ten zuidoosten als ten noorden van het plangebied bij veldkarteringen vondsten aangetroffen die in de periode van het Mesolithicum-Neolithicum gedateerd kunnen worden. Een groot aantal van deze vondsten zijn verzameld in een zone met een vergelijkbare bodemopbouw als het hier besproken plangebied, d.w.z. een vlakte van verspoeld dekzand.

Sporen van nederzettingen en/of vondsten uit de perioden van de Bronstijd, IJzertijd, Romeinse Tijd en Vroege Middeleeuwen zijn in de omgeving van de onderzoekslocatie geheel onbekend. Waarschijnlijk als gevolg van een vernatting van het landschap waardoor veenvorming optrad en het gebied waar het plangebied deel van uitmaakt minder aantrekkelijk was voor bewoning.

Op basis van bovenstaande gegevens moet voor het plangebied vooralsnog uitgegaan worden van een middelhoge verwachting ten aanzien van de aanwezigheid van vondsten uit de periode van het Mesolithicum-Neolithicum. Deze verwachting is dan met name gebaseerd op het groot aantal vondsten die bij veldkarteringen in het gebied ten zuidoosten van het plangebied zijn aangetroffen. Zoals opgemerkt geldt daarbij wel dat de vondsten zich voor het merendeel aan de oostzijde van een aldaar gelegen dekzandrug concentreren en niet of nauwelijks op dezelfde lijn gelegen zijn als het hier besproken plangebied. Op basis van de beschikbare gegevens kan niet echter bepaald worden of deze verspreiding van de vondsten gebaseerd op verschillen in de opbouw van de ondergrond of dat zij het gevolg is van de intensiteit en aard van tot op heden uitgevoerd archeologisch onderzoek.

Verder moet opgemerkt worden dat het overgrote deel van de locatie (zie afb. 2.1) in de loop van de 20ste eeuw bebouwd is. Bij de aanleg van deze bebouwing en bijbehorende nutsvoorzieningen zal de ondergrond tot op zekere diepte verstoord zijn. Aangenomen mag worden dat daarbij ook de top van het verspoelde dekzand, gezien de kartering als laarpodzol vermoedelijk gelegen tussen circa 0,30 tot 0,50 m - mv, daarbij in meer of mindere mate verstoord is. Indien op de locatie sporen uit de periode Mesolithicum-Neolithicum aanwezig waren moet op basis van dit gegeven gevreesd worden voor een meer of minder grote verstoring daarvan.

Voor de periode van de Bronstijd tot en met Vroege Middeleeuwen wordt vooralsnog vanwege het tot op heden ontbreken van vondsten en sporen uit deze periode uitgegaan van een lage archeologische verwachting.

In de Middeleeuwen zijn de aan weerszijde van het plangebied gelegen dekzandruggen en direct aangrenzende zones getuige de karakterisering als hoge enkeerdgrond als akkergebied in gebruik genomen. Ook het tussen gelegen gebied, waaronder het hier besproken plangebied, is ontgonnen. Gezien het feit dat hier het daarbij ontstane humeuze akkerpakket slechts tussen de 0,3 m en 0,5 m dik is, is dat gebruik hier evenwel minder intensief van aard geweest als op de dekzandruggen zelf.

Of in de Late Middeleeuwen de locatie alleen in gebruik was als landbouwgrond of dat reeds sprake was van bebouwing kan op basis van de beschikbare gegevens niet vastgesteld

worden. Gezien de ligging van het plangebied buiten de historische kern wordt echter vooralsnog de kans op de aanwezigheid van laat-middeleeuwse sporen, anders dan die samenhang met het landgebruik in deze periode, als laag ingeschat.

Zeer waarschijnlijk dateert de aanleg van de eerste bebouwing pas uit het eerste kwart van de 17de eeuw. Het gaat daarbij dan om een boerderij, mogelijk met een luxe voorhuis, dat in de zomer kon dienen als landhuis voor een welgestelde bezitter uit de stad. Vanaf 1883 ging het voorhuis hiervan vervolgens dienst doen als gemeentehuis, waarna in de 20ste eeuw ook de overige delen van de boerderij vervangen werden door uitbreidingen van het gemeentehuis. De gronden direct aangrenzend aan de boerderij c.q. het gemeentehuis, waaronder de noord- en oostzijde van het plangebied, lijken tot in de 20ste eeuw onbebouwd te zijn gebleven.

Op basis van deze gegevens geldt voor het locatie van het oorspronkelijk uit de 17de eeuw daterende gemeentehuis dan ook een hoge verwachting op het aantreffen van sporen uit de Nieuwe tijd. Feit is echter dat in deze zone slechts zeer beperkt tot geen grondverstorende activiteiten gepland zijn (zie afb. 2.1 en 2.2).

Op de overige terreindelen vinden wel grondverstorende activiteiten plaats, maar deze waren tot in de 20ste eeuw onbebouwd. Verder geldt dat deze zone's vandaag de dag grotendeels bebouwd zijn. Indien hier oorspronkelijk sprake was van archeologische waarden zullen deze hier waarschijnlijk geheel of grotendeels bij de aanleg van die bebouwing vernietigd zijn. Hooguit zal nog sprake zijn van de onderzijden van dieper ingegraven sporen, zoals waterputten, kuilen e.d.

7. Advies

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan gesteld worden dat voor het plangebied in principe uitgegaan zou mogen worden van een middelhoge verwachting ten aanzien van de aanwezigheid van vondsten uit de periode van het Mesolithicum-Neolithicum.

Feit is echter dat het overgrote deel van de locatie in de loop van de 20ste eeuw bebouwd is en dat daarbij de top van het verspoeld dekzand, inclusief de daarin of op gelegen sporen uit deze periode in meer of minder mate verstoord zal zijn. Vaststaat dat zeker ter plaatse van de huidige bebouwing aan de noord- en oostzijde van de locatie de ondergrond tot op een diepte van minimaal 0,8 m, en ter plaatse van de kelders zelfs dieper, verstoord is. Uiteindelijk wordt daarom de kans op de aanwezigheid van (ongestoorde) waarden uit het Mesolithicum-Neolithicum als laag ingeschat.

Voor de periode van de Bronstijd tot en met Vroege Middeleeuwen wordt vanwege het tot op heden ontbreken van vondsten en sporen uit deze periode eveneens uitgegaan van een lage archeologische verwachting.

In de Late Middeleeuwen was de locatie waarschijnlijk alleen in gebruik als landbouwgrond en vooralsnog wordt de kans op de aanwezigheid van laat-middeleeuwse sporen, anders dan die samenhang met het landgebruik in deze periode, als laag ingeschat.

Aan het begin van de 17de eeuw verscheen in de zuidwesthoek van de locatie bebouwing in de vorm van een boerderij en voor dit deel van het terrein geldt dan ook een hoge verwachting op het aantreffen van sporen uit de Nieuwe tijd. Feit is echter dat in deze zone slechts zeer beperkt grondverstorende activiteiten gepland zijn.

Op de overige terreindelen vinden wel grondverstorende activiteiten plaats, maar deze waren tot in de 20ste eeuw onbebouwd. Verder geldt dat deze zone's vandaag de dag grotendeels bebouwd zijn. Indien oorspronkelijk sprake was van archeologische waarden zullen deze hier zeer waarschijnlijk geheel of grotendeels bij de aanleg van die bebouwing vernietigd zijn. Hooguit zal nog sprake zijn van de onderzijden van dieper ingegraven sporen, zoals waterputten, kuilen e.d.

Aanbevolen wordt om de grondverstorende activiteiten in het kader van de voorgenomen ontwikkeling archeologisch te begeleiden (protocol opgraven).

Een begeleiding houdt in dat de in het kader van de voorgenomen ontwikkeling uit te voeren grondverstorende activiteiten plaats vinden onder archeologisch toezicht voor zover daarbij sprake kan zijn van het aansnijden van archeologische waarden. In dit specifieke geval kan gedacht worden aan het begeleiden van het uitgraven van de bouwputten tot op de ongestoorde ondergrond.

De aanbeveling tot het uitvoeren van een begeleiding is gebaseerd op het gegeven dat de locatie in de 20ste eeuw bij de aanleg van de huidige bebouwing, die het overgrote deel van de locatie beslaat, tot op de ongestoorde ondergrond is omgezet. Als gevolg hiervan zullen hooguit de onderzijden van dieper ingegraven sporen uit de Nieuwe tijd, zoals waterputten, kuilen e.d., nog aanwezig zijn.

Gezien de zekere verstoring van de bovengrond wordt ook geen aanvullend onderzoek in de vorm van groundboringen aanbevolen. Dit vanwege het feit dat de ongestoorde ondergrond zich in principe op een diepte van 0,30 tot 0,50 m - mv moet bevinden en reeds nu mag aangenomen mag worden dat dit gehele traject in de 20ste eeuw is omgezet.

Voor de begeleiding van de werkzaamheden dient voorafgaand aan de start ervan een Programma van Eisen opgesteld te worden dat door de bevoegde overheid goedgekeurd dient te worden.

Over de onderzoeksresultaten en het daarop gebaseerde advies dient evenwel contact opgenomen te worden met de bevoegde overheid, de gemeente De Bilt.

Literatuur

ANWB, 2004: *Topografische Atlas Utrecht 1:25.000*, ANWB bv, Den Haag.

Berendsen, H.J.A., 2000: *Landschappelijk Nederland*, Assen.

Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land*, Assen.

Blijdenstijn, R., 2003: *Niet van gisteren, Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de provincie Utrecht*, Utrecht.

Blijdenstijn, R., 2005: *Tastbare tijd, Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht*, Utrecht.

Mulder de, E.E.J., Geluk, M.C., Ritsema, I.L., Westerhof, W.E., Wong, T.E., 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

KNA, 2006: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie*, versie 3.1, SIKB, Gouda.

Verantwoording

Afbeeldingen

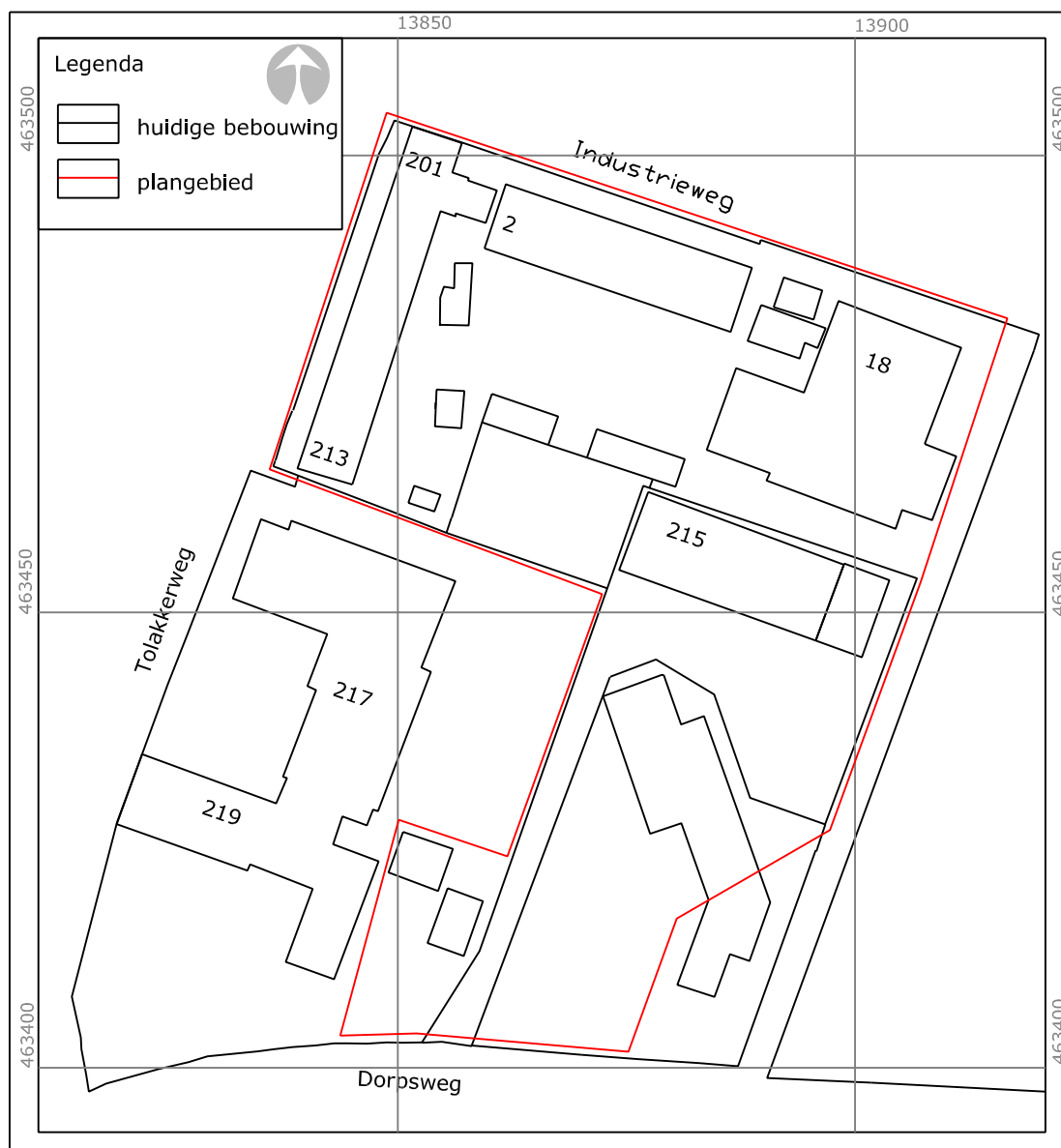
- afb. 1: Locatie plangebied, *Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau & ANWB 2004*
- afb. 2.1: Plangebied en bestaande bebouwing, *Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau op basis van door opdrachtgever aangeleverd kaartmateriaal*
- afb. 2.2: Plangebied en voorgenomen ontwikkeling, *bron: kaartmateriaal opdrachtgever*
- afb. 3.1: Uitsnede Geomorfologische kaart, *bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*
- afb. 3.2: Uitsnede Bodemkaart, *bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*
- afb. 4.1: Uitsnede kaart Blaeu 1657, *bron: www.watwaswaar.nl*
- afb. 4.2: Uitsnede kaart van Du Roy 1743, *bron: www.watwaswaar.nl*
- afb. 4.3: Uitsnede Kadastrale Minuut 1811 - 1832, *bron: www.watwaswaar.nl*
- afb. 4.4: Uitsnede Bonnekaart 1900, *bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*
- afb. 5: Uitsnede Archis II, *bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed*

Bestanden

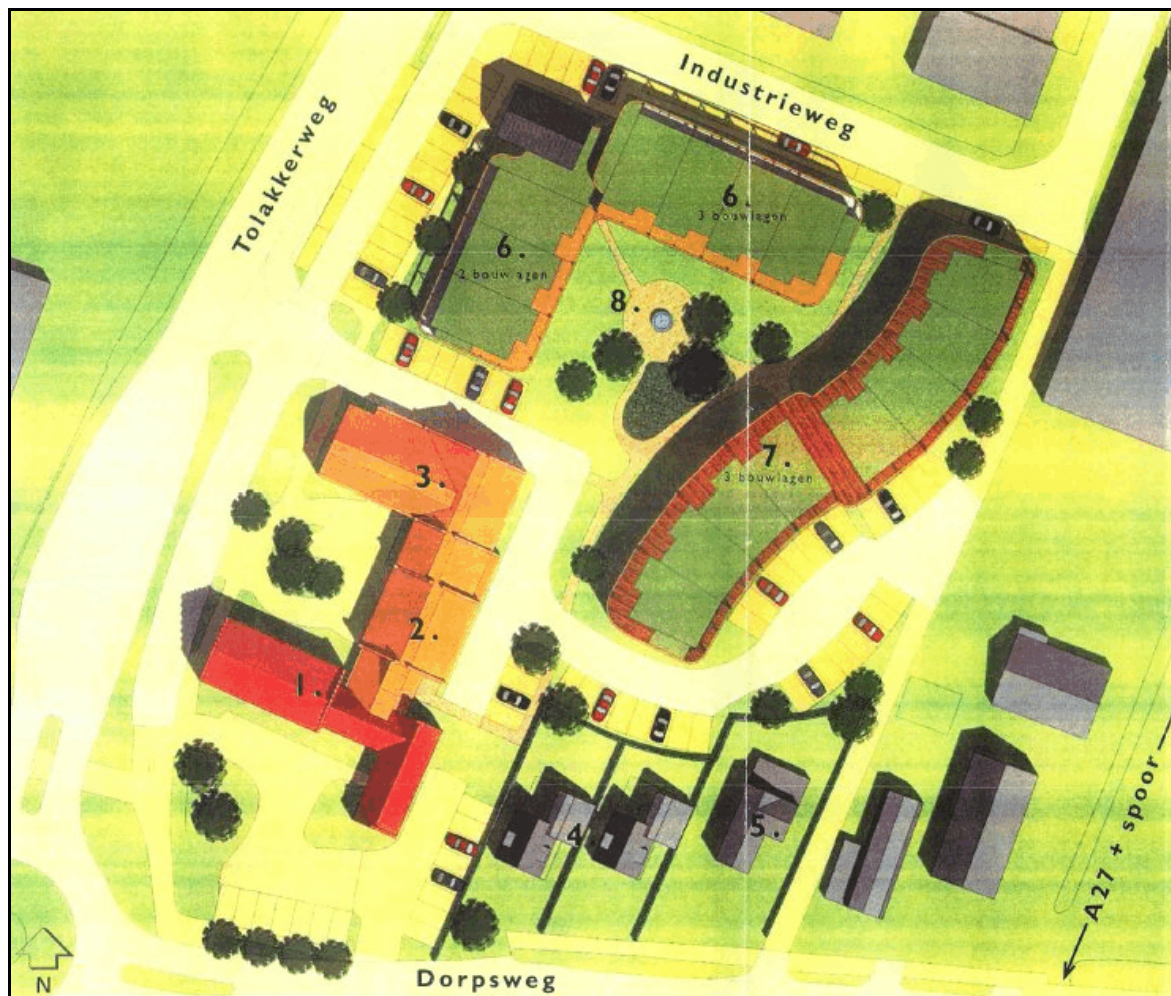
09059.bureauonderzoek.def.wpd
09059.bureauonderzoek.afbeelding01.def.wpd
09059.bureauonderzoek.afbeelding02.1.def.dwg
09059.bureauonderzoek.afbeelding02.2.def.wpd
09059.bureauonderzoek.afbeelding03.def.wpd
09059.bureauonderzoek.afbeelding04.def.wpd
09059.bureauonderzoek.afbeelding05.def.pdf

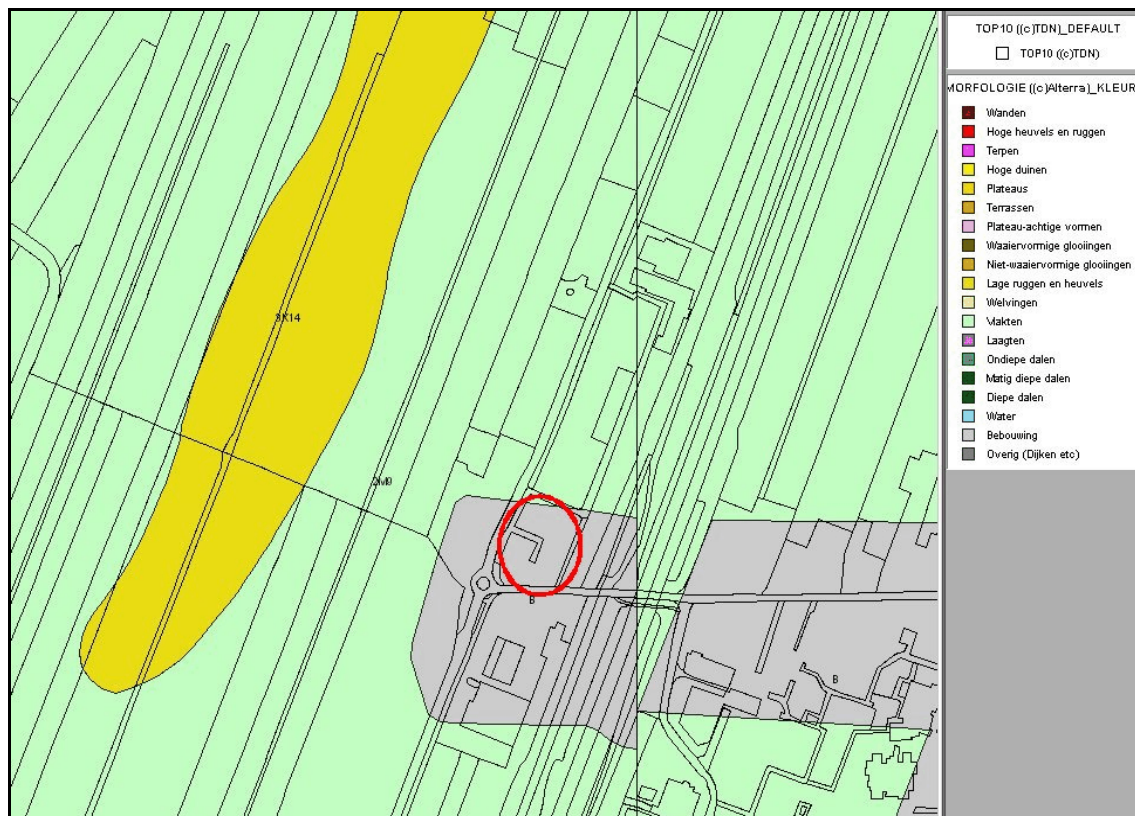
Afb. 1. Het plangebied is op beide kaarten in rood aangegeven.

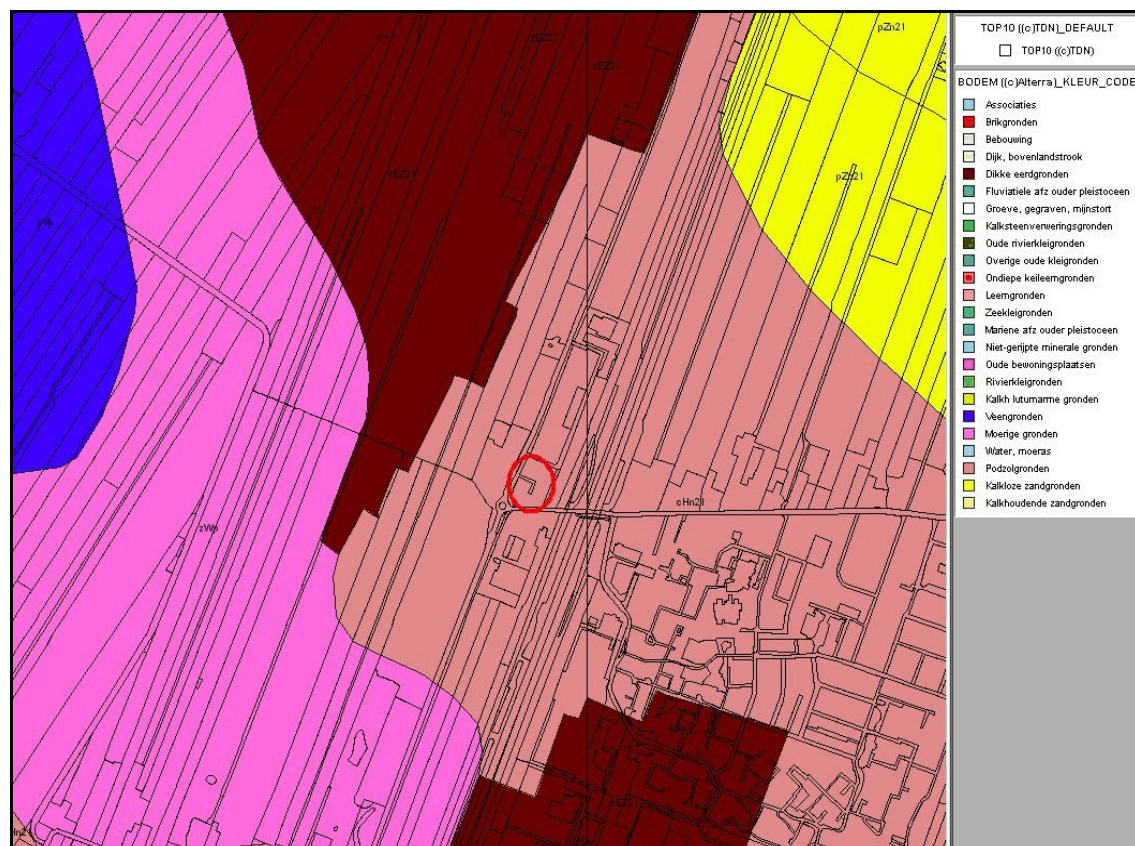
Afb. 2.1: Plangebied en huidige bebouwing.

Afb. 2.2: Voorgenomen ontwikkeling. 1 = historisch gemeentehuis (oorsprong 17de eeuw), 2 = nieuwbouw gemeentehuis 1981, 4 = vrijstaande woningen (2 stuks, nieuw), 5 = bestaande (schoolmeesters)woning, 6 = zorgappartementen (nieuw), 7 = startersappartementen (nieuw), 8 = binnentuin (nieuw).

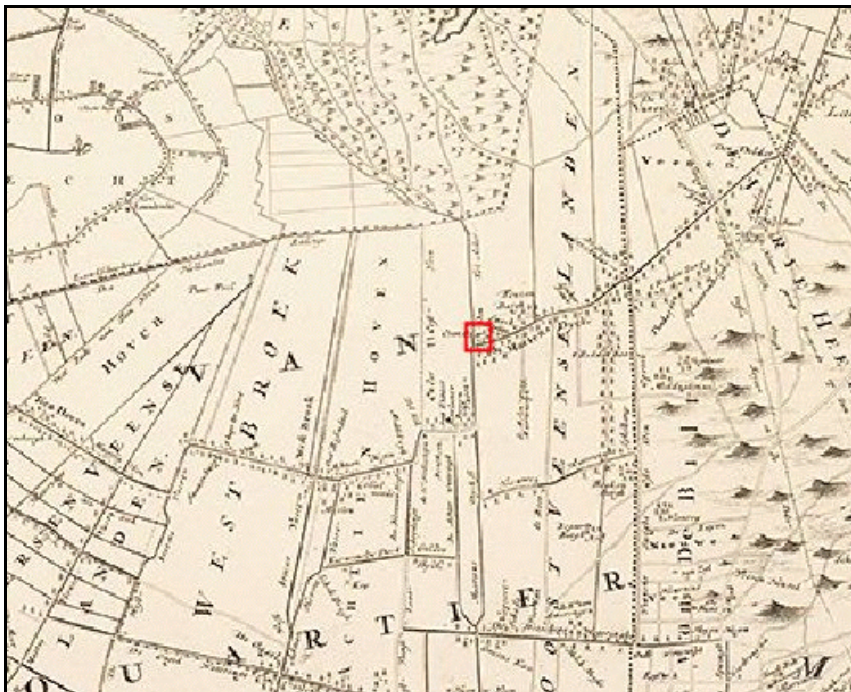
Afb. 3.1: Uitsnede geomorfologische kaart (Archis II). Positie plangebied is met een rode cirkel aangegeven.

Afb. 3.2: Uitsnede bodemkaart (Archis II). Positie plangebied is met een rode cirkel aangegeven.

Afb. 4.1. Uitsnede Blaeu 1657. Positie van de onderzoekslocatie is globaal met een rood vierkant aangegeven.

Afb. 4.2. Uitsnede kaart van Du Roy, 1743. Globale positie onderzoekslocatie is met een rood vierkant aangegeven.

Afb. 4.3: Uitsnede kadastrale Minuut 1811 - 1832. Plangebied aangegeven met een rood vierkant.

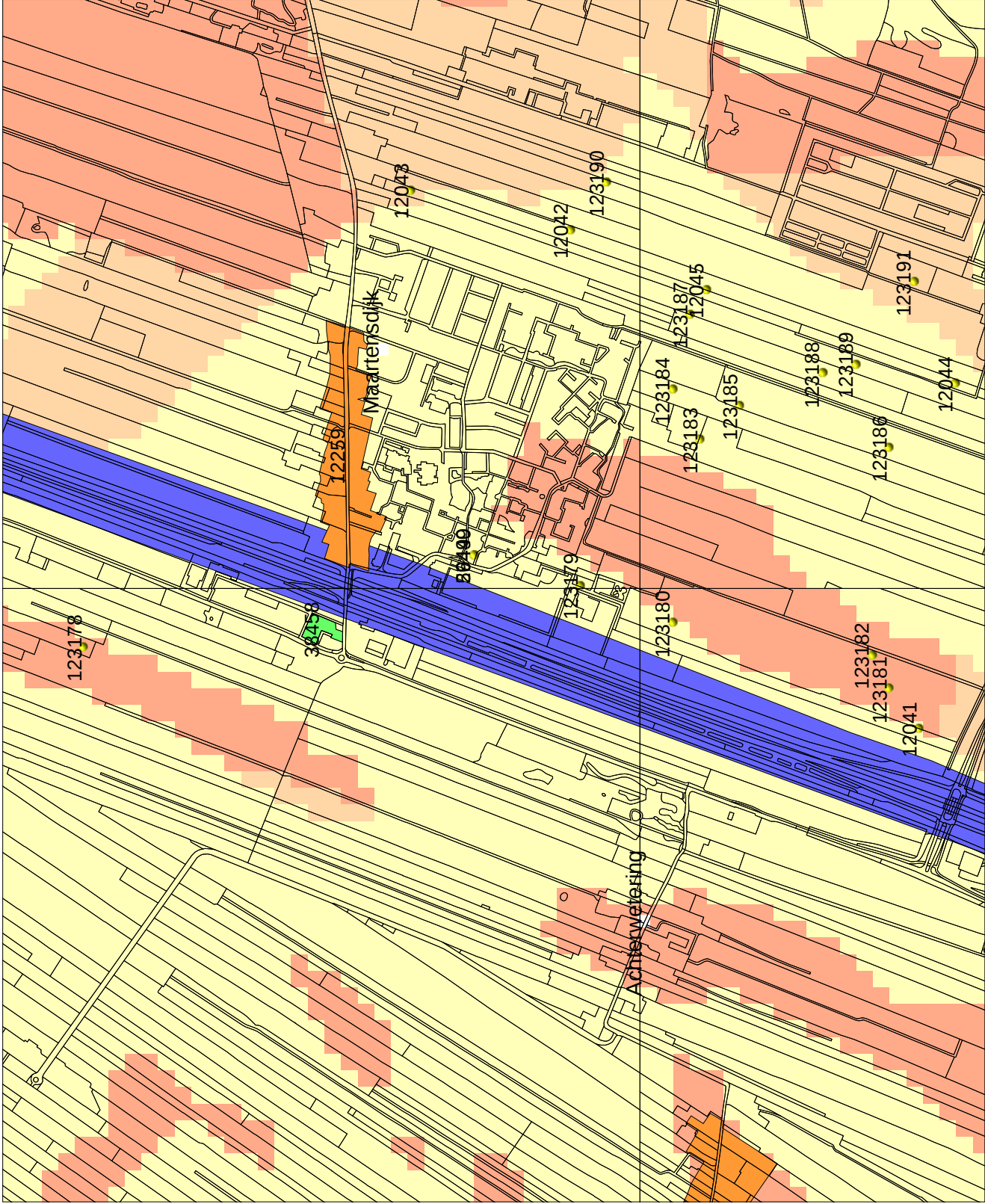

Afb. 4.4. Uitsnede Bonnekaart 1900. Positie onderzoekslocatie is met een rood vierkant aangegeven.

Afb. 5: Uitsnede Archis II

Locatie 'Tolakerweg' te Maartensdijk, gemeente de Bilt (meldingsnr. 38458)

141773 / 464418

Legenda

TOP10 ((c)TDN)

PLAATSNAMEN

VONDSTMELDINGEN

WAARNEMINGEN

MONUMENTEN

archeologische waarde

hoge archeologische waarde

zeer hoge archeologische waarde

zeer hoge arch waarde, beschermd

ONDERZOEKEN

ONDERZOEKSMELDINGEN

IKAW

zeer lage trefkans

lage trefkans

middelhoge trefkans

hoge trefkans

lage trefkans (water)

middelhoge trefkans (water)

hoge trefkans (water)

water

niet gekarteerd

0 500 m

N

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

138154 / 461462

december 2009